

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29.12.1969, sp. zn. 2 Cz 24/68, ECLI:CZ:NS:1969:2.CZ.24.1968.1

Číslo: 81/1970

Právní věta: Právo prokurátora uplatňované návrhem podle § 457 odst. 2, 3 o. z. se promlčuje v tříleté promlčecí době podle § 101 o. z.; pro počátek běhu této promlčecí doby je rozhodné, kdy bylo přijato plnění, které má připadnout státu.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 29.12.1969

Spisová značka: 2 Cz 24/68

Číslo rozhodnutí: 81

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Neoprávněný majetkový prospěch, Prokurátoři, Promlčení

Předpisy: 40/1964 Sb. § 101

§ 107

§ 457

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 81/1970 sb. rozh.

Právo prokurátora uplatňované návrhem podle § 457 odst. 2, 3 o. z. se promlčuje v tříleté promlčecí době podle § 101 o. z.; pro počátek běhu této promlčecí doby je rozhodné, kdy bylo přijato plnění, které má připadnout státu.

(Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 29. 12. 1969, [2 Cz 24/68](#).)

Žalobce (okresní prokurátor Brno-město) se domáhal jednak podle § 36 odst. 2 o. z. z roku 1950, jednak podle § 457 odst. 2 o. z. připadnutí částky 4596,- Kčs čs. státu. Uváděl, že žalovaný získal tuto částku z nedovoleného prodeje obrázků (fotografií) s náboženskou tematikou v letech 1963 - 1965; rozhodnutím komise pro ochranu veřejného pořádku MNV Brno - Horní Heršpice z 1. 11. 1965 byl potrestán za provinění podle § 36 zák. č. 60/1961 Sb.

Okresní soud Brno-město vyhověl žalobě rozsudkem z 15. 9. 1967; vycházel mj. z názoru, že námitka promlčení, vznesená žalovaným, není důvodná.

Krajský soud v Brně změnil rozsudkem z 25. 1. 1968 rozsudek okresního soudu tak, že uložil

žalovanému zaplatit čs. státu pouze 86,80 Kčs; ve zbytku zamítl žalobu. Zdůraznil stejně jako okresní soud, že předpoklady § 457 odst. 2 o. z., popř. § 36 odst. 2 o. z. z roku 1950 jsou splněny, když se jednání žalovaného přičilo zákonu (o čemž žalovaný věděl); proto je na místě vyslovit, že žalovaným přijatá plnění připadají čs. státu. Podrobněji se však krajský soud zabýval námitkou promlčení a dospěl k závěru, že i pro uplatňování nároku podle § 457 odst. 2, 3 o. z. platí jednorozhodná subjektivní promlčecí doba podle § 107 odst. 1 o. z., nikoli pouze desetiletá promlčecí doba podle § 107 odst. 2 o. z. (jak uváděl prokurátor ve svém vyjádření k odvolání žalovaného). Podle přesvědčení krajského soudu neodůvodňuje takový názor citované ustanovení občanského zákoníku a nelze je dovést ani z jiných ustanovení občanského zákoníku; kdyby snad zákonodárce chtěl takto zvýhodnit prokurátora při uplatňování nároků podle § 457 odst. 2, 3 o. z., jistě by to vyjádřil v zákoně. Vzhledem ke svému právnímu názoru považoval pak krajský soud nárok na připadnutí plnění přijatých žalovaným po 1. 4. 1964 za promlčený. Naproti tomu ohledně plnění přijatých žalovaným před 1. 4. 1964 vycházel krajský soud z ustanovení § 505 o. z., tj. z desetileté promlčecí doby; zkoumal proto krajský soud rozsah plnění přijatých žalovaným před 1. 4. 1964.

Nejvyšší soud rozhodl ke stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem, že byl rozsudky soudů obou stupňů porušen zákon a zrušil je.

Z odůvodnění:

Předmětem řízení bylo připadnutí plnění přijatých žalovaným jak před 1. 4. 1964, tak i později čs. státu.

Pokud jde o plnění přijatá před 1. 4. 1964, je nutno návrh prokurátora posuzovat podle ustanovení § 36 odst. 2 o. z. z roku 1950 (§ 498 o. z.). Podle tohoto ustanovení mohl prokurátor navrhnout v případě, že šlo o právní úkon, který byl neplatný ve smyslu § 36 odst. 1 o. z. z roku 1950, aby to, co bylo plněno straně, která o neplatnosti tohoto právního úkonu věděla, propadlo ve prospěch státu. Toto právo prokurátora nebylo nikdy za platnosti občanského zákoníku z roku 1950 posuzováno jako právo z bezdůvodného obohacení, a to již proto, že občan, jemuž na základě neplatného právního úkonu bylo plněno, nebyl tím obohacen na úkor státu. Šlo o právo svého druhu, které mělo povahu represivní majetkové sankce postihující občana, který jednal v rozporu se zákonnými povinnostmi, způsobem upraveným v ustanovení § 36 odst. 2 o. z. z roku 1950.

Pro promlčení tohoto práva platilo ustanovení § 89 o. z. z roku 1950. Promlčecí doba podle tohoto ustanovení byla objektivní promlčecí dobou, která počínala běžet, jakmile právo mohlo být vykonáno poprvé. To znamená, že pro uplatnění práva prokurátora podle § 36 odst. 2 o. z. z roku 1950 bylo rozhodným, kdy bylo přijato plnění na základě neplatného právního úkonu, nerozhodným naopak, kdy se o tom prokurátor dozvěděl, popř. kdy skončilo trestní řízení (jestliže bylo proti účastníkovi neplatného právního úkonu vedeno).

Tříletá promlčecí doba pro uplatnění práva prokurátora na propadnutí plnění, která byla přijata žalovaným před 1. 4. 1964, běžela tedy již před 1. 4. 1964. Jestliže nešlo podle předpisů platných před 1. 4. 1964 o nárok z bezdůvodného obohacení a jestliže se podle § 498 o. z. vznik právních vztahů a nároky z nich vzniklé před 1. 4. 1964 posuzují podle předpisů dosavadních, tj. podle předpisů platných do 1. 4. 1964, pak se na povaze práva prokurátora podle § 36 odst. 2 o. z. z roku 1950 nemohlo nic změnit ani po 1. 4. 1964, takže toto právo nemohlo být od 1. 4. 1964 posuzováno jako právo z neoprávněného majetkového prospěchu. Už z tohoto důvodu nehledě k tomu, co bude dále uvedeno o povaze práva prokurátora podle § 457 odst. 2, 3 o. z. - nelze tedy na promlčení tohoto práva aplikovat ustanovení § 505 o. z.; je nutno vycházet z ustanovení § 504 o. z., podle něhož se promlčecí doby, které počaly běžet před 1. 4. 1964, posuzují podle dosavadních předpisů.

Z toho plyne, že - byla-li přijata plnění žalovaným na základě neplatných právních úkonů nejpozději

do 31. 12. 1963 – tříletá promlčecí doba pro právo prokurátora domáhat se propadnutí těchto plnění počala běžet nejpozději od 1. 1. 1964 a že do dne podání žaloby, tj. 7. 2. 1967, již uplynula. To znamená, že krajský soud neposoudil správně důvodnost námitky promlčení, týkající se této části žaloby, tj. plnění přijatých žalovaným před 1. 4. 1964.

Další část žaloby se týkala plnění přijatých žalovaným po 1. 4. 1964; žaloba prokurátora se opírala o ustanovení § 457 odst. 2 o. z.

Podle § 457 odst. 1 o. z. – je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena – je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal. Podle § 457 odst. 2 o. z. může soud na návrh prokurátora vyslovit, že část nebo celé plnění připadá státu, jestliže oba účastníci uzavřeli neplatnou smlouvu s úmyslem porušit zákon. Uzavřel-li takovou smlouvu s tímto úmyslem jen jeden z nich, je povinen vrátit druhému účastníku vše, co od něho dostal; o tom, co by mělo být vráceno jemu, může soud na návrh prokurátora vyslovit, že připadá zcela nebo zčásti státu (§ 457 odst. 3. z.).

Na rozdíl od ustanovení § 36 o. z. z roku 1950 nepropadá tedy plnění, které přijala strana, která o neplatnosti věděla, ale to, co tato strana plnila a co by jí mělo být vráceno v rámci restituce podle § 457 odst. 1 o. z., ovšem za předpokladu, že jde o případ, kdy úmysl směřující k porušení zákona byl jen u ní. K tomu, aby bylo možno vyhovět návrhu na vyslovení připadnutí peněz přijatých žalovaným za neoprávněně prodané fotografie státu, nestačí pak prokázat úmysl směřující k uzavření smlouvy s porušením zákona jen u žalovaného (poněvadž ten by byl ve smyslu § 457 odst. 3 o. z. povinen vrátit druhému účastníkovi vše, co od něho dostal, tj. kupní cenu, a jen to, co by mělo být vráceno jemu, tj. fotografie, by mohly event. připadnout státu). Poněvadž podle návrhu má státu připadnout kupní cena, která byla vyplacena druhými účastníky kupních smluv, jimž by měla být ve smyslu § 457 odst. 1 o. z. vrácena, je nutno zkoumat, zda šlo i u nich o uzavření neplatných smluv s úmyslem porušit zákon (jak to také bylo v žalobě tvrzeno) či nikoli. V tomto směru zůstalo řízení dosud neúplné; okresní soud se věcí z tohoto hlediska nezabýval vůbec a vycházel pouze ze zjištění úmyslu porušit zákon na straně žalovaného; krajský soud nenapravit toto pochybení vzhledem k svému právnímu názoru v otázce promlčení. To znamená, že bude nutno v dalším řízení zjišťovat i skutečnosti rozhodné pro posouzení, zda jde o případ § 457 odst. 2 nebo odst. 3 o. z., tj. zejména, za jakých okolností docházelo k prodeji fotografií apod.

Z hlediska důvodnosti námitky promlčení vycházejí rozhodnutí krajského soudu i stížnost pro porušení zákona z předpokladu, že právo prokurátora podle § 457 odst. 2, 3 o. z. je právem z neoprávněného majetkového prospěchu, které se promlčuje podle § 107 o. z. (přičemž krajský soud aplikuje i odst. 1 tohoto ustanovení, zatímco stížnost odst. 2, druhou větu, tohoto ustanovení.)

Ustanovení § 457 odst. 2, 3 o. z. navazují na ustanovení § 36 odst. 1 o. z. z roku 1950, které ovšem tehdy bylo zařazeno v druhé části (obecná ustanovení) třetí hlavě (právní úkony). V novém občanském zákoníku jsou tato ustanovení zařazena v šesté části třetí hlavě (odpovědnost za neoprávněný majetkový prospěch). Tímto zařazením je nepochybně vyjádřena úzká souvislost práva prokurátora s odpovědností účastníků za neoprávněný majetkový prospěch. Nelze však přehlížet, že odpovědnost za neoprávněný majetkový prospěch je upravena širěji, než tomu bylo v občanském zákoníku z roku 1950, a že i znění a koncepce ustanovení § 457 odst. 2, 3 o. z. je poněkud jiná, než tomu bylo v ustanovení § 36 odst. 1 o. z. z roku 1950, i když základní cíl a smysl těchto ustanovení zůstává stejný. Z pouhého zařazení tohoto ustanovení v zákoně nelze tedy bez dalšího usuzovat na povahu práva prokurátora navrhopat připadnutí plnění státu jako práva z neoprávněného majetkového prospěchu.

Úprava odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch stojí na zásadě obnovení původního stavu, který byl před uzavřením neplatného právního úkonu, tj. na tom, že každý je povinen vydat neoprávněně získaný majetkový prospěch. Naproti tomu ustanovení § 457 odst. 2 a 3 o. z. umožňují

soudu, aby v případech tam uvedených vyslovil na návrh prokurátora, že plnění, jež mělo být vráceno účastníkům, popř. účastníku, který uzavřel smlouvu s úmyslem porušit zákon, připadá zcela nebo zčásti státu. Účelem těchto ustanovení tedy není, aby byl mezi účastníky neplatné smlouvy obnoven původní stav (stát nebyl účastníkem této smlouvy, na jeho úkor nebyl neoprávněný majetkový prospěch získán, účastníci této smlouvy nemusí mít zájem na obnovení původního stavu), nýbrž aby byl postižen majetkovou újmou občan, který při uzavření smlouvy jednal v úmyslu porušit zákon. Jde o právo svého druhu, které má povahu represivní majetkové sankce postihující občana, který jednal určitým kvalifikovaným způsobem.

Neuplatňuje-li prokurátor podáním návrhu podle § 457 odst. 2 o. z. právo z neoprávněného majetkového prospěchu, pak pro promlčení tohoto jeho práva, které je majetkové povahy a které zásadně podléhá (§ 100 odst. 2 o. z.) promlčení, neplatí ustanovení § 107 o. z., ale ustanovení § 101 o. z. (podle něhož - pokud zákon nestanoví jinak - je promlčecí doba tříletá). Tříletá promlčecí doba podle § 101 o. z. počíná běžet, jakmile právo mohlo být vykonáno poprvé; je tedy promlčecí dobou objektivní, takže pro její počátek je rozhodným, kdy bylo přijato plnění, u něhož prokurátor navrhuje připadnutí státu, nikoli pak, kdy se o tom prokurátor dozvěděl, popř. kdy skončilo trestní řízení.

Soudy obou stupňů, které vycházely při svém rozhodování z jiného právního názoru, porušily zákon v ustanoveních § 6, 100, 120 o. s. ř. ve spojení s ustanoveními § 101, 457, 504 o. z.